

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Obnova drobných památek a jejich funkce v
kontextu kulturní krajiny**

Kateřina Lešková

Plzeň, 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Obnova drobných památek a jejich funkce v
kontextu kulturní krajiny**

Kateřina Lešková

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Hečková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Děkuji doktorce Hečkové za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady, trpělivost a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod	1
2	Definice pojmů	3
3	Památková péče v České republice	5
3.1	Instituce zabývající se památkovou péčí v ČR	6
4	Ochrana drobných památek v kulturní krajině	9
4.1	Význam ochrany drobných památek.....	11
4.2	Dokumentace drobných památek.....	11
4.3	Přístup k obnově.....	14
4.4	Postupy uplatnitelné u obnovy drobných památek	16
4.5	Proces prohlášení za kulturní památku	18
5	Vlastní výzkum.....	22
5.1	Smírčí kříže	22
5.2	Boží muka	23
5.3	Statue.....	25
5.4	U Řezníka, Plzeň - Bolevec	26
5.4.1	Obnova památek.....	27
5.5	Jezdecká socha sv. Jiří, Křimice	28
5.5.1	Vzhled statue	29
5.5.2	Zásahy na sousoší.....	30
5.5.3	Možnosti do budoucna	32
6	Závěr.....	34
7	Seznam použitých zdrojů	36
8	Resumé	40
9	Obrazová příloha	41

1 Úvod

Kulturní dědictví, ať už hmotné či nehmotné, je neodmyslitelnou součástí každého národa. Jeho součástí jsou také drobné památky, které tvoří velmi specifickou skupinu památek. Stejně jako jiné pamětihodnosti, jsou historickým dokladem minulosti národa, ale mimo to jsou také prostředníky vztahů člověka a krajiny, ve které žije. Ačkoliv původní funkce těchto památek s největší pravděpodobností zanikla, v průběhu času svou funkci změnila a slouží lidem i nadále. Fenomén tohoto typu památek je rozšířených ve všech zemích Evropy, Česká republika je ale co do množství těchto pamětihodností velmi bohatá, a tím ji dělají unikátní.

Drobné památky se nacházejí v kulturní krajině, tedy člověkem kultivovaném prostředí. Takovou krajinu lze chápat z několika různých pohledů. Lze ji brát jako vrstvu planety, po níž se člověk pohybuje, jako místo, kde člověk žije, kde má své obydlí, také jako zdroj obživy. Pokud se v takové krajině ale nachází nějaký monument, vztahy k této krajině se mění. I když člověk okolo těchto památek mnohdy jen slepě prochází, existence nějakého křížku či kapličky neodmyslitelně do takového místa patří stejně jako prašná polní cesta. Znovuobjevení vztahu člověka a drobné památky se stalo důvodem k rehabilitaci zájmu ze strany odborníků. Drobné památky jsou postupně opět nahlíženy jako rovnocenné kulturní památky, ba dokonce jako součásti krajiny, které ji tak činí jedinečnou. Upouští se tak od pojetí drobných památek jako od zátěže a postupně se přechází k novému pohledu, a to že tyto památky jsou prostředníkem mezi minulostí a současností, spolupodílejí se identitě obyvatelstva a vytvářejí tak jejich vztah k místu života.

Cílem této práce je zmapovat problematiku obnovy drobných památek, které se nacházejí v kulturní krajině. Na základě dostupné literatury a vlastního empirického výzkumu na vybraných objektech zhodnotit péči o drobné památky v kulturní krajině. Hodnotným zdrojem informací pro práci jsou sborníky z konferencí věnovaných problematice, z nichž se tematice nejzevrubněji věnuje sborník *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*. V oblasti teoretického uchopení významu drobných památek pak zejména publikace Hájka a Bukačové *Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci)*. Cenným zdrojem informací při zpracování tématu byla

zpráva z Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště v Plzni a e-mailová korespondence se členem občanské iniciativy Sdružení boleveckých rodáků v Plzni, kteří se aktivně věnují (nejen) záchraně drobných památek.

Práce je rozčleněna do čtyř kapitol. První je věnována vymezení pojmů, které jsou nezbytné pro pochopení rozdílů v užití terminologii, druhá se zabývá nástinem systému památkové péče v České republice. Třetí kapitola je zaměřena na ochranu drobných památek v kulturní krajině, přičemž je zmíněn význam ochrany drobných objektů, první dokumentace památek in situ, přístupy jimiž lze docílit ochrany, principy péče a zmíněn je i proces prohlášení objektu za kulturní památku. Poslední kapitola obsahuje vlastní výzkum zaměřený na konkrétní památky na území Plzeňska. V rámci výzkumu byly studovány historické prameny i monografie, restaurátorské zprávy a proběhla i komunikace mezi autorkou a osobami zúčastněnými v procesu ochrany památek. Výsledkem výzkumu bylo zhodnocení památkové péče u vybraných památek, které je zmíněno v závěru práce.

2 Definice pojmů

Ústředním pojmem, se kterým památková péče pracuje, je památka. V širším slova smyslu lze za památku považovat jakýkoli předmět hmotné povahy, který vykazuje určitou památkovou hodnotu.¹ Funkcí památky je připomínat události spjaté s minulostí pro budoucí generace.² Památka není nijak centrálně evidována a jako taková nespadá pod gesci Ministerstva kultury České republiky, jako je tomu například u kulturních památek. Tento fakt ale neznamená, že by památka byla méně hodnotná než kulturní památka.

Význam pojmu kulturní památka ošetřuje zákon č.20/1987 Sb., podle něhož se za kulturní památku považují movité a nemovité věci, eventuálně i jejich soubory, které jakýmkoli způsobem dokládají způsob života člověka v celém jeho historickém vývoji. Kulturní památka může být, dle znění výše zmíněného zákona, nositelem hodnoty (historické, revoluční, vědecké, technické či umělecké) či se jakkoli vztahuje k dějinným událostem či význačným osobnostem.³

Národní kulturní památka má z hlediska legislativy mnohem vyšší statut než kulturní památka. Jedná se o památky, jež tvoří „nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa“,⁴ jsou z hlediska kultury nejhodnotnější. Tento statut uděluje vláda České republiky, která také stanovuje podmínky ochrany. Kulturní památky a národní kulturní památky jsou evidovány v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky, jež je spravován institucí zabývající se státní památkovou péčí.⁵

Pojem kulturní krajiny je s památkami úzce spjat, ale není zakotven v legislativě, proto je jeho uchopení problematické a často se stává předmětem mnohých sporů. Za obecný konsenzus lze považovat definici z meetingu UNESCO World Heritage Centre a ICOMOS v roce 1992, dle něhož je kulturní krajina prostředí, které kombinuje přírodu a vlivy lidské činnosti, a jež reprezentuje genezi lidského společenství a osídlení dané oblasti v průběhu historie.⁶ Z tohoto pojetí vyplývá, že naturální a kulturní složky krajiny si nejsou vzájemně protichůdné, ale že k sobě nedílně patří, aniž by jedna část

¹Jedná se o soubor hodnot, které jsou nositelem významnosti památky. Mezi tradiční složky hodnoty památky patří její hodnota historická, umělecká a cena staří. HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*, s. 12.

²HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*, s. 11.

³Zákon 20/1987 Sb. (§2)

⁴Zákon 20/1987 Sb. (§4)

⁵Zákon 20/1987 Sb. (§7)

⁶UNESCO World Heritage Centre. *Report of the Expert Group on Cultural Landscapes: La Petite Pierre (France) 24-26 October 1992* [online]. 1992 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <<http://whc.unesco.org/archive/pierre92.htm>>.

degradovala tu druhou (ba dokonce je nelze od sebe segregovat).⁷ Tedy je kulturní krajina nedílnou součástí kulturního dědictví stejnou měrou jako movité i nemovité věci a neměla by být v rámci památkové péče opomíjena.

Památková péče je soubor metod a postupů, jejichž cílem je ochrana kulturního dědictví, největší snahy jsou pak především vynaloženy na zachování autenticity památky. Toho je docíleno mnohými postupy, jež lze primárně rozdělit na neintervenční (jinak také preventivní) a intervenční (kam patří především konzervace, restaurování a rekonstrukce).⁸ Legislativně je ošetřena zákonem č. 20/1987 Sb., který předepisuje, jakých památek se týká, kdo všechno se na péči bude podílet, stanovuje konkrétní postup zápisu památky do centrální evidence a další.⁹

Posledním stěžejním pojmem, jehož uchopení také není legislativně ošetřeno, je drobná památka. Jedná se o památky hmotné povahy (případně nehmotné povahy), jež dokládají působení lidského živlu v krajině. Tato skupina je tvořena velkou škálou typů památek, jejichž jednoznačné rozčlenění je problematické. Nejsnazší způsob klasifikace, ačkoli ne zcela bez potíží, je dle jejich funkce. Památky lze tak rozdělit do pěti skupin. Jimi jsou památky právního charakteru (např. smírčí kříže, hraničníky a mezníky, šibenice), památky pietní (např. nápisy na skalách, pomníčky, kapličky, kříže, sochy), památky sakrální povahy (např. obrazy na domech, cestní kříže, boží muka, křížové cesty, kaple, sochy), pamětní a oslavné památky (např. obelisk, válečný pomník) a památky vzniklé za účelem ozvláštnění krajiny (např. skalní útvary opracované do podoby lidských postav či zvířat).¹⁰ Drobné památky jsou mnohdy památkáři opomíjeny, ačkoli jsou nedílnou součástí naší krajiny.

⁷SÁDLO, Jiří. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*, s. 17.

⁸HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*, s. 13.

⁹Zákon 20/1987 Sb.

¹⁰BELISOVÁ, Natalie. Drobné památky v krajině. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 5-14.

3 Památková péče v České republice

Úplné počátky památkové péče lze datovat již do období antiky, kdy vznikaly tzv. památky záměrné, jejichž cílem bylo připomínat nějakou významnou událost či osobnost, a tedy bylo žádoucí, aby dané předměty vydržely co nejdéle.¹¹ Nicméně snahy o uchování památek (obvykle pro jejich uměleckou hodnotu) byly patrné napříč historií a tak lze všechny sběratele umění považovat za první památkáře. Ovšem tou dobou se nedá mluvit o institucionalizované ochraně kulturního dědictví.

O systematizaci památkové péče lze mluvit až během vlády Marie Terezie, která do svých reforem začlenila také dekrety, jež upravovaly práva a povinnosti nálezců všech starožitností, pozdější pak řešily problematiku vývozu historických předmětů, které jsou dokladem slávy státu.¹² Rakousko-Uhersko významně pomohlo rozvoji památkové péče i v druhé polovině 19. st., a to především institucemi, jako například Ústřední komise pro zajišťování a zachování stavebních památek při Ministerstvu obchodu, průmyslu a veřejných, později pak při Ministerstvu kultury a vyučování. (Původním účelem této instituce bylo zachování nemovitých památek, později se však zájem rozšířil i na movité památky, což vedlo k přejmenování na Komisi k vyhledávání a zachování uměleckých a historických památek.)¹³

Nepatrné změny v památkové péči přinesl až vznik nového Československého státu. Druhým dnem existence státu byl vydán zákaz vývozu uměleckých a historických děl. Nicméně ani tehdy nedošlo k legislativnímu ukotvení památkové péče. Zásadní změny přinesly až Benešovy dekrety z 50. let 20. st., díky nimž došlo ke zestátnění zámků, hradů a mnohých objektů ve městech a menších obcích, což vedlo ke vzniku státem organizované památkové péče s institucemi zajišťující ochranu kulturního dědictví. Dalším významným krokem, ke kterému došlo roku 1950, bylo prohlášení tří desítek historických jader měst jako památkové rezervace. Legislativní opory se památková péče dočkala až o osm let později, kdy vznikl Zákon o kulturních památkách (Zákon č. 22/1958 Sb.). Tím došlo k úpravě povinností spjatých s ochranou památek, jejich evidencí, ale neobsahoval sankce za případná porušení.¹⁴ Ačkoli byl

¹¹RIEGL, Alois, HLOBIL, Ivo a KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*, s. 9.

¹²Ministerstvo kultury České republiky. *Památková péče v ČR* [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/odbor-pamatkove-pece/pamatkova-pece-v-cr-18035/>.

¹³Tamtéž.

¹⁴Ministerstvo kultury České republiky. *Památková péče v ČR* [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/odbor-pamatkove-pece/pamatkova-pece-v-cr-18035/>.

Zákon č. 22/1958 Sb. velmi podstatný pro památkovou péči, s proměnou smýšlení o celém procesu ochrany kulturního dědictví, byla vyžadovaná zásadní reforma legislativy.

Změna přišla se Zákonem č. 20/1987 Sb. Tento zákon přesně definoval pojem kulturní památku, situaci, proces prohlášení památky kulturní památkou, stanovil povinnou evidenci, vymezil pravomoci Ministerstva kultury a stanovil instituci památkové inspekce, jejímž úkolem je dohlížení nad dodržováním zákona o státní památkové péči (a zohlednil i sankce za nedodržení). Vzhledem k neustálé proměně právního prostředí byl tento zákon mnohokrát novelizován.¹⁵ V současné době se připravuje zcela nový zákon.

3.1 Instituce zabývající se památkovou péčí v ČR

Státem organizovaná památková péče je hierarchicky řazená. Ústřední instituce, která spravuje kulturní dědictví dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, je Ministerstvo kultury České republiky. Pod něj spadá instituce Odborná organizace státní památkové péče. Současně je ministerstvo kultury zřizovatelem specializovaného kontrolního orgánu památkové inspekce.

Ministerstvo kultury České republiky je nejvyšším úřadem zabývajícím se památkovou péčí. Dle § 8 zákona č.2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, je určená působnost tohoto úřadu. Ministerstvo je ústředním správcem pro umění, kulturní památky, kulturně výchovnou činnost, věci církve a náboženských společností, pro vydávání tisku (což zahrnuje i neperiodický tisk a jiné, další informační prostředky), pro provádění autorského zákona a výrobu a obchod v oblasti kultury.¹⁶ Jednou z nejdůležitějších gescí tohoto ministerstva je však příprava návrhů zákonů a ostatních právních předpisů a správa rozpočtu určeného pro opravy kulturních památek, jež se přidělují formou dotací. Mezi další náplně ministerstva kultury patří také zpracovávání prognóz a koncepcí státní památkové péče, řízení vědeckovýzkumných aktivit v oblasti státní památkové péče či například může rozhodnout o založení, splnutí či zániku

¹⁵ Ministerstvo kultury České republiky. *Památková péče v ČR* [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/odbor-pamatkove-pece/pamatkova-pece-v-cr-18035/>.

¹⁶ Ministerstvo kultury České republiky. *Působnost ministerstva* [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=36>>.

jiných organizací na úseku státem koordinované péče o památky.¹⁷ Mimo to ministerstvo zaštiťuje mnohé akce z oblasti kultury, jako například divadelní festivaly, hudební festivaly, soutěže a další.

Pod ministerstvo kultury patří instituce Památkové inspekce. Její existence je zakotvená v zákonu č.20/1987 Sb., o státní památkové péči, a to konkrétně v § 27. Hlavním úkolem Památkové inspekce je dozor nad dodržováním výše zmíněného zákona. Nejvyšší kontrole podléhají činnosti týkající se ochrany a obnovy kulturních památek, a to na úrovni krajských úřadů a Magistrátu hlavního města Prahy. Pakliže inspekce shledá nějaké nedostatky, v její gesci je navrženo opatření k jejich odstranění a dohlédnout na plnění odstranění závad. Dále pak sleduje, jak Národní památkový ústav poskytuje odbornou pomoc. Na základě získaných poznatků pak Památková inspekce provádí analýzu stavu státem řízené památkové péče a případně vydává doporučení a opatření, jež povedou k jejímu prohloubení.¹⁸ Pro výkon svých činností Památková inspekce spolupracuje s dalšími institucemi, jako jsou například s magistráty měst, s úřady obcí s rozšířenou působností, Národním památkovým ústavem a Archeologickým ústavem Akademie věd České republiky.¹⁹

Odborná organizace státní památkové péče, známá též pod názvem Národní památkový ústav, legislativně zakotvená v zákoně č. 20/2987 Sb., o státní památkové péče, konkrétně v § 32, „*je organizace pro výkon a koordinaci veškeré odborné činnosti v oboru státní památkové péče k zabezpečení jednoty kulturně politických záměrů a ideově metodických, ekonomických a technických hledisek, jakož i perspektivního rozvoje státní památkové péče.*“²⁰ Jejím hlavním cílem je zpracování analýzy stavu státní památkové péče a vypracování koncepcí a dlouhodobých výhledů v této oblasti. Zabývá se také vědeckovýzkumnou činností, zpracovává teorii a metodologii památkové péče. Důležitým bodem náplně této organizace je správa ústředního seznamu kulturních památek a příprava podkladů pro prohlášení objektů za kulturní památky pro ministerstvo kultury, přičemž posléze sleduje kulturní využití takových

¹⁷ PETRÍKOVÁ, Olga. *Legislativní analýza právních předpisů v oblasti památkové péče*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 103.

¹⁸ Tamtéž, s. 104.

¹⁹ Ministerstvo kultury České republiky. Činnost památkové inspekce [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <<http://www.mkr.cz/scripts/detail.php?id=56>>

²⁰ PETRÍKOVÁ, Olga. *Legislativní analýza právních předpisů v oblasti památkové péče*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 112.

památek. Mimo jiné se také zaměřuje na další vzdělávání pracovníků z oblasti státem řízené památkové péče.²¹

V oblasti památkové péče působí také mnohá sdružení a spolky aktivních občanů, v jejichž zájmu je zachování kulturního dědictví pro další generace. Taková uskupení nespádají oficiálně pod gesci ministerstva kultury, nicméně během svých aktivit velmi často spolupracují se státními institucemi, a to často i v případě, kdy se nejedná o kulturní památky. Existence občanských iniciativ je na poli péče o drobné památky mnohdy stěžejní, protože jsou to právě amatéři, kteří se zasazují o obnovy drobných monumentů v krajině a posléze iniciují jejich prohlášení kulturní památkou.

²¹ PETRÍKOVÁ, Olga. *Legislativní analýza právních předpisů v oblasti památkové péče*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 111 – 112.

4 Ochrana drobných památek v kulturní krajině

Drobné památky v krajině jsou svědky mnohých historických událostí (ačkoli se ve většině případů nejedná o událost celonárodního významu). Protože jsou drobné památky součástí kulturní krajiny, dokládají také její proměny a v neposlední řadě jsou důkazem proměny vztahu člověka ke kulturnímu dědictví. Ačkoli období úpadku zájmu o drobné památky je nyní minulostí, následky jejich ignorace jsou v mnohých případech fatální.²²

Drobné památky byly často opomíjeny, větší pozornosti se dostávalo jen těm objektům, které splňovaly konkrétní funkci (například mezníky a hraničníky,²³ hřbitovní kříže, atd.). Výrazný obrat v péči o sakrální památky probíhal od poloviny 30. let 19. st., kdy byla zákonem nařízená povinnost soupisu a evidence drobných památek, nejčastěji sakrální povahy.²⁴ Největší vlna zájmu o drobné památky přišla v době rozvoje etnografie, a to zejména v průběhu národního obrození. Takové objekty se staly zdrojem inspirací pro spisovatele, malíře a další umělce.

Přínos pro zvětšení zájmu o drobné památky přinesla tištěná periodika zabývající se etnologií, jako je například *Český lid*. Časopis je již od doby svého založení (1891)²⁵ orientován na různá etnologická témata, lze v něm též dohledat články věnující se drobným památkám, jako například článek popisující vzhled Božích muk z čísla VIII. z roku 1899.

Protože i nyní je obnova drobných památek více regionálního charakteru než národním zájmem, výběr osobností věnující se této tematice, je s ohledem na téma vybráno několik osobností, zabývajících problematikou drobných památek, pro oblast Plzeňska. Mezi ty, kteří se významně podíleli na rehabilitaci povědomí o lokálních památkách, patří nepochybně Jaroslav Schiebl, Franz Wilhelm, Ladislav Lábek či Miroslav Janák, ze současnosti pak Jaroslav Vít, Stanislav Wieser, Irena Bukačová nebo Karel Foud.

Vedle jednotlivců fungovaly a fungují mnohé spolky, jež se kolektivně snaží o ochranu drobných památek v kulturní krajině. Výstupy jejich výzkumů jsou

²² KAREL, Tomáš. Dokumentace drobných památek. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 27.

²³ Jakákoli starostlivost o tyto konkrétní objekty byla spojená více s uchováním přesně vymezených hranic územních celků. Z toho důvodu se nedá mluvit o památkové péči v dnešním slova smyslu.

²⁴ BELISOVÁ, Natalie. Drobné památky v krajině. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 19.

²⁵ Akademi věd České republiky. *Český lid: Etnologický časopis* [online]. 2014-09-04 [cit. 6.4.2015]. Dostupné z <<http://ceskylid.avcr.cz/index.php/ceskylid>>.

prezentovány na konferencích a posléze uvedeny v četných sbornících (na nichž spolupracující jak interesovaní laici, tak odborníci). Rehabilitovaný zájem o památku byl důvodem vzniku četných občanských iniciativ, nejrůznějších spolků a sdružení, které se spolupodílejí na zachování typicky české kulturní krajiny. Občanské spolky lze podle zaměření rozdělit dvojím způsobem. Buď se jedná o společnost, která se zabývá konkrétním typem památky – jako je tomu například u Společnosti pro výzkum kamenných křížů při Ašském muzeu, nebo jde o spolek zabývající se drobnými památkami v určité lokalitě – příkladem je spolek Drobné památky severních Čech, který funguje při Okresním vlastivědném muzeu v České Lípě. V oblasti města Plzně vznikl například spolek Sdružení boleveckých rodáků. Nedá se říci, že jeden nebo druhý typ zaměření spolků je lepší či horší. Ideální stav je, když se vzájemně doplňují. Nutno dodat, že celonárodních spolků je ale o poznání méně, a tak se stává, že mnohdy chybí systematické uchopení významu konkrétních druhů drobných památek (jako například je systematicky zpracována problematika smírčích křížů, ale naopak zcela chybí u sakrálních památek).

Na poli odborné literatury je ale stále znatelná opomíjenost tematiky drobných památek.²⁶ Svůj podíl na to má i historický vývoj, který citelně zasáhl vztah společnosti k těmto památečním objektům. Úpadek je znatelný od roku 1945, kdy bylo vydáno nařízení zničit všechny památky odkazující se k obdobím nesvobody (čímž je myšlená 2. světová válka). Na základě tohoto nařízení zaniklo ale také množství památek, které nikterak nesouvisely s fašistickou okupací.²⁷ Dá se říci, že nezájem o drobné památky pokračoval zhruba až do 90. let 20. st. To podporuje i fakt, že drtivá většina spolků aktivně se věnující problematice drobných památek byla založena až v tomto období. Ačkoli by se dalo namítnout, že mnohé památky dosáhly titulu kulturní památky v 50., 60. či 70. letech 20. st. (jako tomu bylo například u Božích muk zmíněných studovaných Božích muk v Bolevci, je nutné si uvědomit, že běžnou praxí bylo to, že zápisem do seznamu kulturních památek snahy o péči víceméně zanikly. Období od 2. světové války lze tak s určitou nadsázkou označit jako dobu temna

²⁶ Mezi nejčastější publikace věnující se problematice drobných památek v kulturní krajině patří nepochybně sborníky z pořádaných konferencí. Zdrojem dalších odborných informací jsou Zprávy památkové péče, které se, jak vyplývá z názvu, věnují péči o kulturní dědictví obecně. Specifikem moderního uchopení této tematiky je literatura zabývající se filosofií drobných památek jako takových. Příkladem je publikace s názvem *Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci)* od Ireny Bukačové a Tomáše Hájka.

²⁷ BELISOVÁ, Natalie. Drobné památky v krajině. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 24.

pro drobné památky. V odborné literatuře lze tak výskyt zájmu o problematiku drobných památek vypočítat zhruba od 90. let. Souvisí to i s proměnou vztahu národních institucí k těmto památkám.

4.1 Význam ochrany drobných památek

Z historického hlediska měla každá drobná památka svůj konkrétní účel, za kterým byla zbudovaná. Ať již šlo o vymezení hranic pozemků, upomínka na tragickou událost, projev smíření či jen okrášení krajiny. S postupem času a zánikem povědomí o významu památek (například zánikem lidové slovesnosti), památky začaly ztrácet na své funkci. Ztráta funkce památky je fatální, protože se její existence zdá být zbytečnou. Z tohoto důvodu objekty opuštěné v krajině začaly pustnout, již se o ně neměl kdo starat. Zdánlivě to vyvolává pocit nevyhnutelného zániku památek.

Se změnou společenských poměrů v 90. letech dostaly drobné objekty v krajině nový rozměr. Takové památky se staly romantickým fenoménem zkrášlující krajinu, historizujícím prvkem v moderní společnosti, který dodává občanům určitý pocit identity a splynutí s danou oblastí. Díky tomuto obratu ve vnímání drobných památek zažívá česká turistika svou renesanci. Snahy o zvýšení lokálního turismu jsou tak často doprovázeny obnovou péči o památky v krajině. Malebné prostředí, upravené cesty, informační cedule, osazení odpočinkových míst – to vše láká turisty k návštěvě konkrétních oblastí. Výsledkem zvýšeného zájmu o pobyt (byť krátkodobý) v takových oblastech vede k zvýšení zisků v regionu. Druhým efektem je pak udržení paměti krajiny stále v povědomí obyvatelstva.

Z toho vyplývá, že péče o drobné památky má nejen význam pro posílení kulturní identity obyvatelstva, ale také k většímu cash flow dané oblasti. To je pro společnost orientovanou na ekonomické ukazatele důležité.

4.2 Dokumentace drobných památek

Základním předpokladem úspěchu procesu péče o památky je kvalitně zpracovaná dokumentace. Jejím cílem je zachytit stav památek, a to zvláště v situacích, kdy hrozí destrukce památky či rozkradení jejích jednotlivých částí. Správně provedená dokumentace umožňuje zpětnou analýzu rozměrů a barev (pokud nebyly dochovány historické dokumenty dokládající vzhled pamětihodnosti), kterými památka

disponovala, tak, aby její případné restaurování, či dokonce rekonstrukce (po úplném zániku památky), odpovídalo skutečnosti.²⁸

Dle *Metodiky dokumentace drobných památek* od Národního památkového ústavu lze tento proces rozdělit do pěti základních kroků. Jsou jimi přípravná fáze, písemný terénní záznam, vytvoření dokumentační karty, digitální a kresebná dokumentace a jako poslední měřičská dokumentace. Navíc je pak také zmíněna 3D dokumentace památky.²⁹ Tato metodika je ale určená odborníkům či zkušeným amatérům. V praxi se činnosti dokumentace památek věnují nejčastěji laici (ať už individuálně nadšenci či skupinově členové nejrůznějších lokálních spolků a sdružení), což je způsobeno faktem, že většina drobných památek není nositelem titulu kulturní památky. Z tohoto důvodu je proces dokumentace v této kapitole nahlížen z pohledu laické veřejnosti.

Každý, kdo se rozhodne památku zdokumentovat, by měl být seznámen se základními kritérii této záslužné činnosti. Bohužel, neexistuje jednotný manuál, který by jednoznačně popisoval postup dokumentace stejným způsobem pro všechny typy památek.³⁰ Jeho existence ani není možná, zvláště pokud usoudíme, kolik je druhů památek, a i v rámci jednoho druhu, jak jsou nadále rozmanité co podoby a provedení.

Nejjednodušší způsob, jak pořídit dokumentaci památky, je vyfotografováním. Všeobecně lze při dokumentaci využít metody *3×3 pravidel*.³¹ Jedná se o soubor celkem devíti zásad z oblasti geometrické, fotografické a organizační, jejichž dodržením vznikne jednoduchá a účelná fotodokumentace, které docílí i laická veřejnost. S použitím moderních technologií (např. digitálních fotoaparátů s vysokou ostrostí snímků) je tento úkol ještě snazším.

Do bloku geometrických zásad patří taková doporučení, která se zabývají vzdálenostmi a úhly pro pořizování fotografií. Mezi ně patří například to, aby fotograf během pořizování snímků dodržel stejnou vzdálenost fotoaparátu od předmětu snímání (ideálně za použití stativu, čímž se současně eliminuje i možné rozostření snímku

²⁸ PELÍŠEK, Jindřich. Dokumentace drobných památek. In: *Pod Zelenou horou: vlastivědný sborník jižního Plzeňska*. Měčín: Městský úřad, 2005, s. 12.

²⁹ HRUBÝ, Petr, ALTOVÁ, Eva a KADLEC, Antonín. *Metodika dokumentace drobných památek: certifikovaná metodika*. Vydání první. Ústí nad Labem: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem, 2015, s. 22-66.

³⁰ KAREL, Tomáš. Dokumentace drobných památek. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 200*, s. 28.

³¹ Autory této metody jsou profesor Petr Waldhäsl z Technické university ve Vídni a Cliff Ogleby z Univerzity v Melbourne. PELÍŠEK, Jindřich. Dokumentace drobných památek. In: *Pod Zelenou horou: vlastivědný sborník jižního Plzeňska*. Měčín: Městský úřad, 2005, s. 11.

vzniklé třesem ruky). Stejně tak je doporučeno udržovat stále stejnou výšku při pořizování vícero snímků.³² Nejvhodnější je fotit kolmo, aby nedocházelo ke zkreslení,³³ samozřejmě za předpokladu, že to situace umožňuje. Pro zachycení okolí, kde se drobná památka nachází, je vhodné pořídit panoramatický snímek (což umožňuje již drtivá většina digitálních fotoaparátů). Pakliže tento režim není k dispozici, je třeba ho udělat jinou metodou, tedy skládáním snímků, které jsou pořízeny ze stejné vzdálenosti, ve stejné výšce a vždy s překryvem snímků alespoň 50 %.³⁴

Fotografická pravidla se týkají převážně nastavení fotoaparátu, s jehož pomocí se provádí fotodokumentace. Tyto zásady jsou podstatně jednodušší, zjednodušeně jde o to, aby se během pořizování snímků drželo zaostření na stejnou vzdálenost, a aby fotografie byly pořízeny za stejného světla (nejlépe pokud je zataženo – nevznikají tak ostré kontrasty mezi památkou a jejím prostředím). Poslední fotografickou zásadou je využití širokoúhlého objektivu, který je svou hloubkou ostrosti nejvhodnějším typem.³⁵

Organizační zásady jsou již jakýmsi doplňky k předcházejícím pravidlům. Zmiňují například načrtnutí okolí památky, místa, ze kterých byly snímky pořízeny, označit sever a zjednodušeně náčrtek okótovat. Dále pak sestavit protokol, v němž budou všechny nejdůležitější informace obsaženy (včetně názvu památky, adresy místa, případně majitele, datum pořízení snímků atd.). Posledním bodem je kontrola správnosti údajů, aby vše skutečně odpovídalo realitě.³⁶ Po kontrole dat takto vzniklá dokumentace může sloužit pro mnohé účely.

Kromě fotodokumentace je možné provést i úplnou kresebnou dokumentaci v podobě měřených náčrtů. Nicméně tato forma je poněkud náročnější a vyžaduje zkušenosti autora v této oblasti. Nicméně i v tomto případě si lze pomoci vytištěnou a zesvětlenou digitální fotografií, do které lze rovnou kótovat. Důležité je zde ale dodržet zásadu měření vzdáleností od jasně viditelných bodů (hran, rohů, ...).³⁷ Vzhledem

³² PELÍŠEK, Jindřich. Dokumentace drobných památek. In: *Pod Zelenou horou: vlastivědný sborník jižního Plzeňska*. Měčín: Městský úřad, 2005, s. 12.

³³ KAREL, Tomáš. Dokumentace drobných památek. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 33.

³⁴ PELÍŠEK, Jindřich. Dokumentace drobných památek. In: *Pod Zelenou horou: vlastivědný sborník jižního Plzeňska*. Měčín: Městský úřad, 2005, s. 12.

³⁵ Tamtéž, s. 13.

³⁶ Tamtéž, s. 13.

³⁷ KAREL, Tomáš. Dokumentace drobných památek. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 33.

k časové náročnosti, větší možnosti chybovosti a potřebným zkušenostem v této oblasti se více vyplatí fotodokumentace.

Specifikem u dokumentace předmětů památkové hodnoty jsou drobné kamenné památky a kamenné skulptury. U kamenných objektů je zapotřebí zdokumentovat co nejpřesněji lokalitu památky (včetně orientace na světové strany). Doporučuje se zakreslit jednoduché schéma s přesně změřenými vzdálenostmi od identifikačních bodů v okolí, jako jsou například silnice, různé stavby v okolí, vodoteč a jiné. Během dokumentace je třeba prohlédnout i okolí, protože by se v místě původního usazení mohly nacházet například odlomené zbytky památky (jejichž nález je nutné zaznamenat do schématu). Zaevidovat se též musí například pozůstatky cest, staveb, či jiných drobných památek.³⁸ Kamenné skulptury bývají komplikovanější v tom smyslu, že mívají větší vazbu na své okolí. Je třeba tedy klást větší důraz na dokumentaci jejího umístění a uložení jednotlivých prvků skulptury. Nedílnou součástí zaznamenání takovýchto památek je též bedlivé prohlédnutí jejich povrchu a detailní prohlédnutí různých stop po deskách, polychromii, či jiných chybějících částí.³⁹ Bohužel, řada informací může být skrytá dodatečnými úpravami, proto je třeba detailně vyfotografovat vše, co se jeví být pouhému oku zvláštní.⁴⁰ Památky in situ bývají velmi často přírodními vlivy velmi poničeny, proto i jakýkoli náznak vytesaného textu či zaniklých stop po umístěných tabulkách mohou mít zcela zásadní význam.

4.3 Přístup k obnově

Před započítím jakéhokoli zásahu na památce je nutné si uvědomit, jaká je hodnota památky, v jakém prostředí se památka nachází a zda práce na ní nevyvolá celou řadu změn v okolí. Je tedy nutné k památce přistupovat velmi opatrně a předem zvážit všechny kroky. Drobné památky nejsou často zapisované v centrální evidenci se statutem kulturní památky, což sice umožňuje volnější průběh obnovy památky, na druhou stranu ale může vést k četným chybným krokům při neodborné péči, které se nezvratně podepíší na stavu památky jako takové.

Jak již bylo řečeno, při obnově památky by měl být brán zřetel jak na památku, tak na její okolní prostředí, v němž se nachází tak, aby genius loci daného místa zůstal

³⁸ KAREL, Tomáš. Dokumentace drobných památek. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 36.

³⁹ Tamtéž, s. 37.

⁴⁰ Tamtéž, s. 38.

pokud možno co nejvíce zachován.⁴¹ Proto je vhodné při památkové péči sledovat určité základní principy, jejichž dodržáním se přejde devastujícím zásahům.

První zásadou je rovnost všech památek. Nehledě na druh nebo stáří památky, všechny jsou z nějakého důvodu cenné, ať už z hlediska architektiky nebo jen „pouhým“ příběhem vzniku.⁴² Z tohoto důvodu je třeba památky uchovávat a neupřednostňovat z hlediska hodnoty jiné například na základě velikosti, druhu či stáří. S tím se současně pojí pravidlo individuálního přístupu. Ačkoli by se na všechny památky mělo nahlížet stejně, přistupovat by se mělo ke každé zvlášť, zohledňující její individuální rysy. Lze tedy říci, že pokud se podaří správně uchopit jedinečnost památky a analyzovat současně její specifické poruchy, je více než jen pravděpodobné, že se současně podaří správně uchopit i opatření, která povedou k nápravě stavu památky.⁴³

V souvislosti s výše popsány zásadami je zapotřebí zmínit i pravidlo poznání památky. Lze říct, že se jedná o elementární potřebu. Před všemi zásahy je nutné poznat památku, vyhledat jakékoli informace pojící se s objektem. Archivní materiály mohou pomoci odhalit původní vzhled a účel stavby. Konzultace s odborníky zase mohou odhalit mnohá jiná, laikovi utajená specifika poruchy památky. Důležité je i provedení fotodokumentace současného stavu.⁴⁴ Pečlivá příprava je sice časově náročná, nicméně užitečná, protože je možné se tak vyvarovat mnohým nezvratným zásahům, ač by byly provedeny v nejlepší víře.

Další, zásada pozornosti, vybízí ke vnímání všech památek, jež se okolo nás nachází. Bez ohledu na to, zda jde o památku v soukromém vlastnictví (a na soukromém pozemku) nebo takovou, okolo níž většina jen prochází.⁴⁵ Podstatou této zásady je vyvarovat se lhostejnosti, se kterou se památky, a nejčastěji pak drobné památky v krajině, potýkají. Jsou to právě tyto stavby, které dotváří *genia loci* konkrétního místa. Bez tohoto uvědomění památky degradují či zaniknou úplně.

Jednou z hlavních zásad je zachování autenticity památky, tedy její opravdovosti, původnosti. Cílem tedy je zachovat památky v co nejvíce původním stavu. To je ale možné jen pokud všem zákrokům předchází pečlivá heuristika. Zohlednění této zásady vede k citlivým opravám, během nichž nedochází ke zbytečným

⁴¹ SKALÍKOVÁ, Kateřina et al. *Obnova drobných památek*. Opava: Za Opavu, 2012, s. 23.

⁴² Tamtéž, s. 24.

⁴³ Tamtéž, s. 25.

⁴⁴ Tamtéž, s. 25.

⁴⁵ SKALÍKOVÁ, Kateřina et al. *Obnova drobných památek*. Opava: Za Opavu, 2012, s. 24.

moderním zásahům, které by změnily podstatu památky, byť by mohly zvýšit estetickou hodnotu památky. Kromě redundantních zásahů na památce patří do tohoto bodu také použití původních materiálů, ideálně i použitých technik. Ačkoli je využití tradičních materiálů a technik pracnější, v mnohých případech je to levnější varianta.⁴⁶ Samozřejmě to ale neznamená úplné odmítání moderních technologií. Jsou situace, ve kterých to jinak ani nejde. Důležité ale je zachovat památku na svém místě (pokud to okolnosti dovolí) a v původním vzhledu. „Veškeré stavební úpravy by měly být založeny na jednoduchosti a střídmosti zásahů při zachování stávajících historických prvků a materiálů v co největší míře a počítající s doplněním chybějících prvků.“⁴⁷

4.4 Postupy uplatnitelné u obnovy drobných památek

Všechny památky in situ, podléhají degradaci přírodními vlivy. Velmi problematický je pravidelný kontakt s vodou, která škodí památkám nejen z hlediska fyzikálního zvětvávání (vlivem objemových změn vody za různých teplotních podmínek dochází k vnitřním tlakům vně objektu, které zapříčiňují destrukci; dochází také ke korozi železných prvků), ale také chemického (pravidelné zamokřování objektu v podobě deště nebo tenkého vodního filmu na povrchu ve formě mlhy vedou k dlouhodobému styku povrchu s chemickými látkami, které s sebou voda přináší, a tím dochází k chemickým změnám, ztrátě pojiva materiálu a proměny méně stabilních složek látek).⁴⁸ Takové degradaci v přírodních podmínkách nelze zcela předejít, a proto je zapotřebí vyvinout snahy a alespoň napáchané škody napravit.

Stěžejní metodické přístupy v péči o hmotné kulturní dědictví jsou konzervace, restaurace a rekonstrukce. K těmto krokům se uchylujeme v případech, kdy preventivní kroky ochrany již nestačí.

Cílem konzervování je zabránit projevům degradace památky, či je alespoň zpomalit. Zřetel je dbán zejména na co největší snahy minimalizovat změny vzhledu objektu, ačkoli bez zásahu na vzezření se ani konzervování neobjede. Proto je při uplatnění této metody důležité výtvarné, historické a technologické proškolení

⁴⁶ SKALÍKOVÁ, Kateřina et al. *Obnova drobných památek*. Opava: Za Opavu, 2012, s. 26.

⁴⁷ Tamtéž, s. 26.

⁴⁸ STEINOVÁ, Nataša. Problematika konzervování neizolovaných kamenných artefaktů. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 43-44.

konzervátora.⁴⁹ Lumír Tejmal interpretuje metodu konzervování jako „*proces hledání technických a technologických přístupů, které prodlouží životnost památky...a povedou přitom k co nejmenším ztrátám jejích kulturně historických hodnot.*“⁵⁰

Konzervování lze rozdělit na sanační a preventivní. Rozdíl mezi nimi je ten, že sanační konzervování přímo zasahuje objekt jako takový, zatímco preventivní pouze mění bezprostřední okolí památky. Kvůli interpretační intervenci u sanačního konzervování jsou kladeny vysoké nároky na vzdělání konzervátora stejně jako na restaurátora.⁵¹

Restaurování je zákrokem citelnějším. Jedná se o metodu intervenční, během níž dochází k zásadním změnám na vzhledu objektu, čímž se jedná o závažnější zákroky v oblasti péči o památky. Restaurování oproti konzervování si nedává za cíl minimalizaci změn. Zásadním předpokladem před započítím všech prací je pečlivá heuristická příprava, stanovení cílů zásahů a zpracování restaurátorské dokumentace. Ačkoli jsou tyto zásahy markantní, moderním trendem je, aby všechny restaurátorské zásahy byly rozlišitelné od originálu, ale současně aby kontextuálně zapadaly k historické podobě díla. Podstatnou změnou v moderním přístupu k restaurování je snaha o reverzibilitu,⁵² tedy provádět všechny zásahy tak, aby v budoucnu byly odstranitelné (ačkoli je množství zásahů, které nejsou reverzibilní – jedná se zejména o různá čištění, odstranění starších vrstev nátěrů atd.). Z toho plyne, že restaurování je v jistých ohledech tvůrčí činností (avšak s jasně vytyčenými hranicemi), protože k původnímu objektu je přidáno něco nového, co je navíc.⁵³ Restaurování může provádět pouze kvalifikovaný s licenci ministerstva kultury, který je proškolen v oblastech historických, technologických a výtvarných.⁵⁴

Rekonstrukci lze v tomto smyslu chápat jako znovuvytvoření zaniklého objektu v originální podobě. Pokud se při rekonstrukci použije autentický materiál, bude-li

⁴⁹ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 16-17.

⁵⁰ TEJMAR, Lumír. Hledání přístupu k památce. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 151.

⁵¹ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 16.

⁵² Obecně panuje představa, že restaurátorský zásah je dobře provedený, pokud je zpětně odstranitelný. Z praktického hlediska toho ale ne vždy jde dosáhnout, protože existují nezbytné zákroky, které nejsou reverzibilní (jako například čištění či zpevňování porézních materiálů). HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 22.

⁵³ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 15.

⁵⁴ Seznam restaurátorů je dostupný na stránkách Národního památkového ústavu, konkrétně v databázi Monumnet (přístupná na <http://monumnet.npu.cz/restauratori/hledani.php>).

památku na původním místě a pokud se zachová nálezový stav objektu, používá se termín anastyóza. V případě, že se památka nijak nedochovala, její vzhled se pouze předpokládá.⁵⁵

V mnohých případech se stává, že památka je v tak dezolátním stavu, že je nezbytné její přenesení a uchování v podmínkách, které další degradaci zabrání. Aby však daná lokalita nepřišla o *genia loci*, na němž se existence památky spolupodílí, je možné na místo původního objektu zasadit kopii či repliku. Replika je na rozdíl od kopie pouze volnou nápodobou (odlišuje se od originálu použitými materiály, technologickým provedením a třeba i barvou nebo tvarem). Kopie je pak přesná napodobenina, přičemž lze ji považovat za vizuální kopii (shodnou s originálem například co do tvaru a barev), materiálovou (pokud jsou použité materiály totožné jako u originální památky) či technickou (za předpokladu, že bylo využito stejných technologických postupů jako u originálu).⁵⁶ V mnohých případech je tato varianta nejlevnější a nejdostupnější, což ale samozřejmě nestaví tento konkrétní postup nad všechny ostatní.

Aby se však všem náročným krokům obnovy památek předešlo, je nutné objekty pravidelně udržovat. Údržba je oproti ostatním metodám nenáročná a není nezbytně nutné, aby ji vykonávali odborníci. Konkrétní postupy se samozřejmě liší podle povahy památky, obecně ale říci, že jde například o odstraňování rzi u kovových částí objektů, odstraňování plevele v okolí památky a celkově opečovávání prostředí, v němž se památka nachází. Pro lepší hydroizolaci památek, které jsou pravidelně vystavené kontaktu s vodou, je možné například postavit střechu. Důležité je památku pravidelně kontrolovat a v případě znatelného poškození situaci začít okamžitě řešit s odborníky v oboru.

4.5 Proces prohlášení za kulturní památku

Celý proces prohlášení objektu za kulturní památku je přiblížen v § 3 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Jediný orgán, který je oprávněn takový zápis provést, je Ministerstvo kultury České republiky. Kromě zápisu je ministerstvo oprávněno památku také ze seznamu vyškrtnout.

⁵⁵ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 18.

⁵⁶ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, s. 18.

Na počátku celé procedury je podnět (návrh) k zápisu, který může podat jak fyzická, tak právnická osoba, eventuálně i ministerstvo samo.⁵⁷ Aby mohlo ministerstvo rozhodnout, vyžádá si vyjádření krajského úřadu a obecního úřadu obce s rozšířenou působností a Národního památkového ústavu (konkrétně příslušného územního pracoviště). Vyjádření tohoto typu má neměnnou strukturu a povinností jsou i konkrétní přílohy, mezi něž patří posudek Regionální komise pro posouzení návrhů na prohlášení věci za kulturní památku, situační zakres objektu do katastrální mapy a jeho fotodokumentace (ta nesmí být starší než 6 měsíců), podle typu památky může být součástí příloh také historická dokumentace, která dokládá památkovou hodnotu objektu.⁵⁸

Pakliže ministerstvo usoudí, že podnět je věcný, a pokud nebudou v žádosti shledány žádné nedostatky, dojde k zahájení řízení o prohlášení věci za kulturní památku. Vlastník objektu dostane vyrozumění a současně mu bude umožněno se v dané věci vyjádřit. Obdržením oznámení o zahájení řízení až po jeho ukončení v podobě rozhodnutí je vlastník objektu povinen ho chránit a jakékoli změny (uskutečněné či plánované) hlásit Ministerstvu kultury České republiky. Pokud bude výsledek řízení kladný, objekt bude prohlášen kulturní památkou a Ústřední pracoviště Národního památkového ústavu v Praze (které je správcem Ústředního seznamu kulturních památek) přidělí objektu číslo rejstříku a současně dá katastrálnímu úřadu na srozuměnou o rozsahu památkové ochrany.⁵⁹ Momentem zápisu vznikají vlastníkově památky mnohé povinnosti. Současně ale také některá práva.

Majitel památky má povinnost o objekt pečovat. To znamená chránit ho před jakýmkoli poničením, ať už přírodními vlivy, vandalismem či krádeží. To vše na vlastní náklady. Pokud se majitel rozhodne provést na objektu nějaký zásah (oprava, restaurování, rekonstrukce nebo také změny na okolí, v němž se objekt nachází), je povinen vyžádat si závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Nezbytný podkladem pro vydání takového vyjádření je připojené stanovisko, vydané

⁵⁷ Výjimkou v tomto ohledu jsou archeologické nálezy, jejichž návrh na prohlášení kulturní památkou má zcela v gesci Akademie věd České republiky.

⁵⁸ ŠTEMOVÁ, Petra. Proces prohlášení věci za kulturní památku. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 170-171.

⁵⁹ ŠTEMOVÁ, Petra. Proces prohlášení věci za kulturní památku. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 171.

patříčným národním památkovým ústavem.⁶⁰ Pokud jsou zapotřebí restaurátorské práce, oprávnění k jejich výkonu má jen certifikovaný restaurátor, který má povolení k výkonu přímo od ministerstva kultury. Jejich seznam je dostupný v databázi Monumnet. V praxi se ale často setkáváme s jistým druhem odporu ke spolupráci s odborníky, a proto jsou některé zákroky na památkách prováděny bez vědomí památkového ústavu. Tím je pochopitelně porušován zákon, bohužel ze strany odborných institucí neprobíhá kontrola v takové míře, aby byla porušení tohoto typu podchycena a případně sankciována.

Mohlo by se zdát, že stát se majitelem kulturní památky je více zatěžující. Nicméně jak bylo řečeno, vlastníkově vznikají také určité výhody. Mezi nesporně největší pozitivum patří možnost získat finanční příspěvek z různých fondů na obnovu památky. Druhou velkou výhodou je možnost bezplatně konzultovat proces ochrany objektu s příslušným národním památkovým ústavem.⁶¹ Další určitou výhodou je daňové zvýhodnění majitelů památky. Náš systém státem řízené památkové péče avšak není tak štedrý jako v jiných státech Evropské unie, například jako ve Francii.

Jak již bylo zmíněno, finanční prostředky lze čerpat z mnohých fondů. Jedná se například o Program záchrany architektonického dědictví. Tento fond je určen kulturním památkám s významem nadregionálním. Výběr objektů, mezi něž budou alokovány finanční prostředky, je zcela v gesci Ministerstva kultury České republiky. Účelem Havarijního programu je poskytnout finanční prostředky obnově nemovitých památek, které se nacházejí mimo památkově chráněná území. Jak již název napovídá, tento program se týká pouze památek v havarijním stavu. Další možností, kde čerpat peníze je Program péče o vesnické památkové rezervace, zóny a krajinné památkové zóny. Tento program je zajímavý tím, že nejen že je určen památkám lidové architektury ve výše popsaných celcích, ale také se soustřeďuje na finanční podporu obnovy drobných památek, tedy soch v kulturní krajině, Božích muk, pomníků, křížových kamenů a mnohých dalších. Na obnovu drobných památek (a nejen drobných památek) lze čerpat příspěvky z Programu regenerace městských památkových rezervací a zón a také z Podpory obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností. Oba dva dotační programy jsou realizovány obcemi

⁶⁰ ŠTEMOVÁ, Petra. Proces prohlášení věci za kulturní památku. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 171.

⁶¹ Tamtéž, s. 171.

s rozšířenou působností a krajskými úřady.⁶² Kromě programů spadajících pod Ministerstvo kultury České republiky existuje řada jiných programů. Například pod Ministerstvo zemědělství spadá Program na udržování a obnovu kulturního dědictví venkova, v rámci kterého je možné získat finance na péči o drobné památky v krajině.⁶³ Různé fondy na opravu památek zřizují i různé soukromé instituce, například ČSOB či Pilsner Urquell. Prostředky získané v rámci těchto programů nejsou tak štědré jako z programů pod záštitou ministerstev, ale mnohdy i to postačí. Nehledě na přidanou hodnotu pro instituci, která si tímto aktem zvyšuje prestiž v rámci společnosti.

⁶² ŠTEMOVÁ, Petra. Proces prohlášení věci za kulturní památku. In: *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*, s. 172.

⁶³ Institut pro památky a kulturu, ops. *Program 16. Udržování a obnova kulturního dědictví venkova* [online]. 2016 [cit. 5.4.2016]. Dostupné z: <www.propamatky.info/cs/financovani/cela-cr/dotace/program-16-udrzovani-a-obnova-kulturniho-ded/954/>

5 Vlastní výzkum

V rámci mapování problematiky obnovy drobných památek v kulturní krajině byly vybrány konkrétní objekty na území Plzeňska. První je skupina Božích muk a smírčího kříže v Bolevci a druhým pak je jezdecká socha sv. Jiří v areálu křimického zámku. Tyto památky byly vybrány záměrně ze dvou důvodů. Prvním z nich je fakt, že skupina Božích muk a smírčího kříže je již po obnově, zatímco křimická statue stále na opravy čeká. Druhým důvodem je pak to, že každý objekt reprezentuje jiný typ drobné památky.

V první části jsou obecně popsány vybrané typy památek, jejich vzhled a původní funkce. Druhá část je věnovaná výzkumu konkrétních památek zmíněných výše.

5.1 Smírčí kříže

Smírčí kříže jsou zástupcem z řad právních památek. Za existencí těchto křížů vždy stála vražda. Ve středověké společnosti bylo však možné vyhnout se trestu smrti za takový čin vykoupením a smířením se s rodinou oběti. Na znak smíru byla sepsána smrčí listina a jako hmotný projev usmíření musel nechat vrah postavit kříž. Nejčastěji jsou takové památky datovány do období 14. a 15. st., avšak po vydání nového útrpného hrdelního řádu císaře Karla V. roku 1532 (tzv. Carolina), kdy takové právní úkony začal řešit stát, nebylo již možné se tak snadno vykoupit z trestu.⁶⁴ Toto období lze zaznamenat jako úpadek smírčích křížů. Nicméně zvyk stavět kříže v jiné podobě přetrvával – a to jako pietní symbol vzpomínky na mrtvého, přičemž donátory byla rodina oběti, nikoli vrah. Zhruba v 17. -18. st. nahradila kříže Boží muka a krucifixy.⁶⁵

Kamenný kříž lze definovat jako „menší monolitický objekt, jehož hlavním výtvarným motivem je kříž“.⁶⁶ Z průzkumů Společnosti pro výzkum kamenných křížů vyplývá, že zhruba polovina všech dochovaných památek tohoto typu je označena vysekaným obrazem, přičemž nejčastěji se jedná o různé typy zbraní, křížů či ručního

⁶⁴ VÍT, Jaroslav. O kamenných křížích. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 4.

⁶⁵ BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 6.

⁶⁶ VÍT, Jaroslav. O kamenných křížích. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 3.

nářadí. Současné některé mají vysekaný i letopočet či jiný nápis.⁶⁷ Podle vyobrazení na kříži lze alespoň orientačně přiblížit dataci památky (v případě, že na objektu není nijak vyobrazený letopočet). Nejstarší kamenné kříže neměly žádné nápisy ani letopočty, a co do vyobrazení byla symbolika velmi jednoduchá. Takové památky lze pak časově zařadit až do 10. či 11. st.⁶⁸ Datovat památku lze i podle typu provedení, konkrétně na základě použitých materiálů a proporcí památky, čímž je možné objekt zařadit do období románského, gotického, případně mladšího.⁶⁹ Datování je možné i na základě smírčích smluv, těch je ale mizivé procento.

Z hlediska vzhledu lze křížové kameny rozdělit do čtyř hlavních typů, a to konkrétně na křížový kámen (jedná se o desku s vyobrazením kříže), kamenný kříž (kámen ve tvaru kříže) a kruhovou stélu, jindy nazývané též křížové kolo (kruhová deska s vyobrazením kříže).⁷⁰ Ať se jedná o jakýkoli typ kříže, jejich konstrukce se skládá z několika částí. Jsou jimi sokl (neboli základna), tělo (nazývané též dřík) a hlava. Pakliže se jedná křížový kámen, je nutno zmínit i ramena kříže.⁷¹ Petroglyfy se pak nacházejí v těle kříže.

5.2 Boží muka

Boží muka jsou specifickým druhem sakrální památky. Byla stavěna jako připomenutí jakékoli tragické smrti či jako poděkování za vyvážnutí z nebezpečí. Možná právě kvůli důvodu jejich postavení byla taková muka vždy obklopena určitou mysticitou. Podle dochovaných pramenů prý dokonce čarodějnice užívaly použité dřevo na vykuřování. Nejen proto se většina dřevěných muk nedochovala (na rozdíl od kamenných).⁷² Existence Božích muk v krajině je projevem zbožnosti církve, ale převážně jednotlivce.

⁶⁷ VÍT, Jaroslav. O kamenných křížích. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 3.

⁶⁸ BELISOVÁ, Natalie. Kamenné kříže v Evropě. In: *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013, s. 13-14.

⁶⁹ VÍT, Jaroslav. O kamenných křížích. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 3.

⁷⁰ VÍT, Jaroslav, ed. a kol. Kamenné kříže Čech a Moravy: sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: [katalog dodatků - 300 nových křížů]. Aš: Muzeum Aš, 2007, s. 9.

⁷¹ WIESER, Stanislav. Svědectví z kamene. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 11.

⁷² STEINOVÁ, Nataša. Boží muka v krajině. In: *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999, s. 27.

Většina Božích muk jsou vzhledově podobná. Jde o památku vertikálně orientovanou, mezi jejíž hlavní části patří sokl, dřík a vrcholová hlavice s případnou výzdobou. Nejstarší památky tohoto typu lze časově zařadit do 2. pol. 15. st., jejich obliba v průběhu času kolísavě klesala a stoupala, stavěna jsou ale i v dnešní době.⁷³ Nejčastěji se nacházejí v otevřeném prostranství mimo zástavbu, ale není ojedinělý jejich výskyt v okolí užitných budov. Existují i případy, kdy jsou muka přímo součástí budov a jsou tedy pro kolemjdoucí zcela nepřístupné.

Původní středověká muka byla charakteristická pouze dříkem a kaplicovitým nástavcem. Až doba renesance a baroka přinesla s sebou zdobení, krycí desku a hlavici. Podle konkrétních oblastí se muka lišila nejen v dekorování, ale také použitými materiály. Ve vzhledu památky hrály roli též trendy v architektuře, místní tradice, zručnost zhotovitele, a hlavně také finanční možnosti donátora památky. Nejčastěji stavěná muka byla klasická sloupková, skládající se ze soklu, krycí desky (zvané též abakus), dříku, hlavice, kaplicovitého nástavce a vrcholového křížku.⁷⁴ Sokl se u muk v našem prostředí vyskytuje u památek s datací od 16. st. Velmi často byl dekorován rámováním, nebo nese vročení, iniciály či rovnou celé jméno donátora (případně toho, komu jsou muka věnována). Velmi často se objevuje motiv kříže, atributů světců, řemeslných cechů či konkrétní fyzické osoby. Krycí deska, též abakus, je krycí sokl, na který přiléhá dřík. Zřídka se jedná o zdobný prvek, typicky jde o jednoduchou kamennou desku. Dřík může být válcovitý nebo hraněný. Válcovitý lze rozčlenit ještě na souměrný nebo s entanzií, tedy s rozšířením. Tyto dříky nebyly výrazně zdobené, ojediněle byly dekorovány například vinnou révou, erbem či akantovými listy. Hraněný dřík má čtvercovou podstavu. U starších objektů býval hraněný dřík okosený. Provedení hlavice nejvíce odpovídalo době vzniku muk. Vyskytují se památky s odstupňovanou hlavicí, u zdobnějších se objevují napodobeniny antických hlavic. V některých případech muka zakončoval kaplicovitý nástavec, někdy v literatuře označovaný též jako lucerna. Obvykle se jedná o čtyřbokou skulpturu, která je ukončená stříškou rozličných tvarů. Specifikem u tohoto nástavce je nika neboli výklenky v bocích. Ty byly v závislosti na výplni buď mělké, nebo hluboké. Mělké niky byly vyplněny obrázky popisující život světců. Hlubší bývaly vyplněny

⁷³ HRUBÝ, Petr, ALTOVÁ, Eva a KADLEC, Antonín. *Metodika dokumentace drobných památek: certifikovaná metodika*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem, 2015, s. 14.

⁷⁴ FOUČEK, Karel a KAREL, Tomáš. *Lidová architektura: město Plzeň*. V Plzni: Památkový ústav, 1998, s. 42-43.

plastickým symbolem kříže. Ojediněle se dochovala muka s otevřenou lucernou (ta mohla být otevřená ze všech stran či jen ze tří). Do lucerny se dle dochovaných zdrojů často umísťovala soška. U pozdějších objektů býval kaplicovitý nástavec nahrazen litinovým křížem.⁷⁵

V současné době neexistuje ucelený a systematický výzkum Božích muk ve stejné podobě, jako je tomu u smířčích křížů. Bádání v této oblasti by přitom přineslo mnohé důležité poznatky důležité nejen pro památkovou péči, ale také pro bližší poznání duchovní kultury, s níž jsou Boží muka neoddelitelně spjata.

5.3 Statue

Sochy a sousoší se začaly dostávat do volné krajiny v období baroka. Nejčastěji šlo o sochy světců, přičemž v našich podmínkách se nejvíce vyskytovaly statue sv. Jana Nepomuckého. Nejvíce používaným materiálem byli pískovec, žula, vápenec a mramor. S postupem času se změnila materiály (například litina, umělecké kameny na bázi betonu) a proměnila se ústřední tematika, od sakrálních motivů k alegoriím lidských činností a pomníkům osobností. S přibýváním národního cítění se více objevují sochy národních hrdinů a buditelů. Zlatou érou pro statue se paradoxně stalo období 2. pol. 20. st., kdy se do sochařského umění nejvíce promítaly socialistické ideály.⁷⁶

Funkcí těchto památek je několik. Sochy světců měly v lidech povzbudit zbožnost, mnozí poutníci (ale i místní) se u nich modlili. V pozdějších dobách měly statue evokovat sílu lidu, potažmo režimu (jak tomu bylo například právě v dobách socialismu). Dalším důvodem pro jejich vybudování bylo zvýšení estetické přitažlivosti krajiny, tedy její zkrášlení. Jedním z důvodů, proč umístit sochu do krajiny, je za účelem vzpomínky na významné osobnosti regionálního či národního charakteru.

Vzhledem k větší rozmanitosti této skupiny drobných památek nelze generalizovat deskripci jejich vzhledu. Obecně lze však říci, že každá socha přiléhá na sokl, nejčastěji čtyřúhelníkového tvaru, který mohl být stupňovaný. Zdobení soklu bylo poplatné módním trendům a štedrosti donátora.

Nutno dodat, že v minulosti bylo považováno za čest starat se o všechny typy drobných objektů, dnes označovaných jako památky. Období světových válek a

⁷⁵ FOUĐ, Karel a KAREL, Tomáš. *Lidová architektura: město Plzeň*. V Plzni: Památkový ústav, 1998, s. 43-53.

⁷⁶ SKALÍKOVÁ, Kateřina et al. *Obnova drobných památek*. 1. vyd. Opava: Za Opavu, 2012, s. 44.

poté socialismus zcela změnil pohled na chápání drobných kulturních objektů a tím začal jejich úpadek. Mnohé památky zcela zanikly, jiné zdegradovaly do naprosto tragické podoby.

5.4 U Řezníka, Plzeň - Bolevec

V plzeňské městské části zvané Bolevec se při silnici směrem na Záluží nachází Boží muka a smírčí kříž⁷⁷. V současné době jsou památky součástí tzv. Sigmondově stezce a je jim věnované zastavení po trase.

Podstavec muk je dekorován petroglyfem, konkrétně dvěma řeznickými sekerami. Vedle Božích muk se nachází smírčí kříž. RNDr. Janeček ho v kronice Bolevce popsal jako kamennou desku o výšce 75 cm a šířce 50 cm s vytesaným křížem.⁷⁸ Dodává, že za jejich vznikem stojí vražda, a že nepochybně byl nějaký vrah donucen tento památník postavit.⁷⁹ Dle lidové tradice se usuzuje na to, že zde byl loupežně přepaden ledecký sedlák, pravděpodobně řezník, který se vracel z plzeňského trhu domů, kde kupoval dobytek. V důsledku přepadení pak zahynul tragickou smrtí. To by vysvětlovalo, proč jsou na podstavci vytesány sekery. Druhá verze pracuje s teorií, že zde došlo k souboji dvou pánů, přičemž jeden z nich skonal. Tuto variantu potvrzuje i fakt, že na křížovém kameni byla polygrafie klínu nebo hrotu otočená špicí vzhůru. Na základě srovnání s jinými obdobnými kameny lze usuzovat na vražedný nástroj.⁸⁰ Avšak ani jednu z variant původu muk a křížového kamene se zatím nepodařilo nijak ověřit, oba možné scénáře jsou pravděpodobné a pro každou možnost jsou podpůrná fakta. Například na podporu teze o vraždě sedláka svědčí fakt, že v blízkosti Božích muk byla významná zemská trasa směrem od Plzně na Záluží a další vesnice. Možná kvůli větší pravděpodobnosti této verze se místu říká U řezníka a Boží muka jsou označovány jako řeznická. Na základě průzkumu je doba původu křížového kamene odhadnuta na 16. až 17. st. Boží muka jsou renesančního původu a

⁷⁷ Původně se nedaleko těchto památek nacházel i smírčí kříž ve tvaru kamenné stély. Ta je ale nyní přesunuta na jiné místo, a to nedaleko v hájovně městských lesů Sofronka. Ke kříži se váže legenda o vraždě řezníka nebo vesnické dívky. Kříž má i další funkci – pomyslně totiž označuje hranici plzeňského mílového práva. Tento smírčí kříž je označován jako nejvýznamnější bolevecká památka, ba dokonce i plzeňská. Bohužel je tento objekt hůře dohádátný a není u něj žádná deska, která by turisty informovala o její významnosti. BĚLOHRADSKÝ, René, BELISOVÁ, Natalie a BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013, s. 163.

⁷⁸ Vytesaný kříž je latinského typu.

⁷⁹ Archiv města Plzně, kronika obce Bolevce, inv. č. 32 281.

⁸⁰ Sigmondova stezka, informační tabule u zastavení č. 8.

pocházejí zhruba z počátku 17. st.⁸¹ Jak již bylo zmíněno, stáří je možné zjistit nejen vědeckými metodami průzkumu kamene, ale také z provedení památek, technik opracování a motivů petroglyfů.

Již v kronice Bolevce z roku 1940 jsou muka popsána jako zvětralá.⁸² Stav památky se postupem času pouze zhoršoval, ačkoli byla Boží muka zaevidována na seznam kulturního dědictví dne 3. 5. 1958 pod evidenčním číslem 30861/4-4482 a smírčí kříž taktéž téhož dne pod číslem 24420/4-4481.⁸³

5.4.1 Obnova památek

Záchranu těchto památek iniciovalo Sdružení boleveckých rodáků. Před jejich zásahy z Božích muk zůstala jen čtvercová podstava s petroglyfy. Horní sloup byl zcela poškozen. Křížový kámen byl zcela zdevastován. Sdružení zahájilo spolupráci s památkovým ústavem a na jejich popud začaly opravy objektů. Křížový kámen byl zcela nahrazen jeho replikou. Práce na Božích mukách byla komplikovanější. Podstavec byl zrestaurován (očištěn a zpevněn). Dřík, který byl zcela oddělen od podstavce, byl též zrestaurován a opětovně osazen. Na něj pak byl přidán koncový kříž, který je na nízké podstavě.⁸⁴ U památek bylo upraveno okolní prostředí, konkrétně došlo k úpravě cesty a okolního porostu tak, aby byl v dostatečné vzdálenosti od památek a v neposlední řadě byla také přidána informační cedule pojednávající o památkách. Slavnostní odhalení obnovených památek proběhlo dne 18. 9. 2010.⁸⁵

Na financování záchranných prací se spolupodíleli Správa veřejného statku města Plzně, Úřad městského obvodu Plzeň 1 a Sdružení boleveckých rodáků. Metodický dozor poskytl památkový ústav.

⁸¹ Sigmondova stezka, informační tabule u zastavení č. 8.

⁸² Archiv města Plzně, kronika obce Bolevce, inv. č. 32 281.

⁸³ Národní památkový ústav. *MonumNet* [online]. 2003-2015 [cit. 23.3.2016]. Dostupné z: <<http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>>.

⁸⁴ E-mailová korespondence s Františkem Kabátem, členem Sdružení boleveckých rodáků ze dne 28. 10. 2015 [on-line].

⁸⁵ BACHMANOVÁ, Šárka. Křížový kámen a boží muka "U Řezníka" v Zálužském lese [online]. 3.9.2010 [cit. 25.3.2016]. Dostupné z <<http://umo1.plzen.eu/zivot-v-obvodu/aktualne-z-obvodu/krizovy-kamen-a-bozi-muka-u-reznika-v-zaluzskem-lese.aspx>>.

5.5 Jezdecká socha sv. Jiří, Křimice

Na čestném nádvoří křimického zámku, který je momentálně ve vlastnictví rodiny Lobkowiczů, stojí jezdecká socha, která znázorňuje sv. Jiří v souboji s drakem.⁸⁶ Sousoší z 1. pol. 18. st. se původně nacházelo na místní návsi v blízkosti hospodářských budov a rybníka, který již zanikl.⁸⁷ Až mnohem později, vlivem četných rekonstrukcí⁸⁸ na zámku, byla statue přesunuta na zámecké nádvoří, jehož je součástí do dnešního dne.

Původ sochy se datuje do roku 1746, avšak toto určení bylo komplikované. Nápis na soše ji řadí do roku 1740, přičemž jako donátoři jsou uvedeni František Václav z Vrtby mladší a jeho choť Marie Anna z Klenové. Dle dobových pramenů, na které se Kovařík odkazuje, jejich svatba proběhla ale až o šest let později. Mimo jiné se k tomuto roku pojí i záznam z deníku Jana Josefa hraběte z Vrtby, kde se zmiňoval o průběhu práce a též o dokončení statue ke dni 21. 10. 1746.⁸⁹

Autorem skulptury je Lazar Widemann (13. 12. 1697 – 29. 1. 1769), jeden z nejvlivnějších barokních sochařů a řezbářů působících v oblasti západních Čech. Jeho otcem byl Kristián Widemann, jenž byl též sochařem (ten se podílel například na morovém sloupu plzeňského náměstí Republiky). Lazar Widemann je autorem několika významných uměleckých děl, podílel se na výzdobě četných kostelů (například ve Vejprnicích, Poříčí nad Sázavou či Žinkovech). V Křimicích zanechal kromě sochy sv. Jiří také pískovcové sousoší Piety (nacházející se na křimické návsi), které je v literatuře označované jako mistrovské dílo.⁹⁰ (V současné době se ani toto sousoší nenachází v dobrém stavu, v porovnání se sochou sv. Jiří je ale o poznání zachovalejší.)

Lazar zemřel v Křimicích roku 1769. O jeho úmrtí se traduje legenda, kterou zaznamenal Jaroslav Schiebel. Tehdejší majitel zámku byl prý milovníkem umění, soustřeďoval okolo sebe mnohé umělce a štědře jim platil za jejich práci. Lazar dostal za úkol zhotovit sochařskou výzdobu zámku. Tohoto úkolu se zhostil na výbornou, čímž si vysloužil uznání nejen od zámeckého pána, ale také mnohých

⁸⁶ Symbolika tohoto souboje je tradičně vysvětlována jako souboj dobra a zla.

⁸⁷ KOVAŘÍK, Viktor. Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách. s. 62.

⁸⁸ Významné zásahy na zámku proběhly za doby princezny Kunigundy z Lobkowicz, rozené hraběnky ze Šternberka. Oprava sochy a její následní přesunutí na nádvoří zámku proběhlo roku 1902 (zdroj: deska na soše).

⁸⁹ KOVAŘÍK, Viktor. Křimice. Jezdecká statue sv. Jiří v boji s drakem [online]. 2003-2015 [cit 21.3.2016]. Dostupné z <www.brno.npu.cz/barokni-socha/statue/vypis/detail/193/>.

⁹⁰ KOVAŘÍK, Viktor. *Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách*. Vyd. 1. [Plzeň]: Plzeňský kraj, 2006, s. 62.

znalců. Zvěsti o jeho práci se roznesly po širokém okolí, a tak se na zámek sjížděly davy obdivovatelů Lazarovy práce, kteří zhodnotili toto dílo velmi pozitivně.⁹¹

Jednoho dne uspořádal zámecký pán hostinu, na níž sezval šlechtice z přilehlého okolí a mimo jiné také Lazara. Během hodů došlo opět na hodnocení mistrovského díla. Všichni byli dílem unešeni, až na jednoho šlechtice, který o statui pronesl uštěpačnou poznámku. Byl tedy vyzván přisedajícími, aby svůj postoj obhájl. Šlechtic prý pronesl: „*Kdo z vás pravím, viděl kdy rytířského koně, když na něm rytíř sedí, bez podkov?*“⁹² Sochař doznal své chyby, neboť jím vyvedený kůň opravdu neměl podkovy. Po vyřčení takové, byť malicherné, poznámky se cítil zahanben, jeho čest byla dotčena. Jako jediné východisko spatřil sebevraždu, ke které se uchýlil ve svém příbytku, kde ho našli druhý den s vraženou břitkou ocelí v srdci.⁹³ K této legendě lze mít mnohé výhrady. Schiebel totiž v úvodu píše, že svatojiřská socha byla Lazarovým posledním dílem, avšak podle dochovaných listin je patrné, že již zmiňované sousoší Piety pochází z období po jezdecké soše.

5.5.1 Vzhled statue

Samotná socha je obklopená v rozích čtvercovými pilíři, na nichž se nacházejí těla malých dráčků, kteří jsou odvráceni tělem od statue. Jejich pohledy jsou ale upřené k jezdcovi zápasícím s drakem. Ústřední motiv sochy, tedy světec bojující s drakem, stojí na čtyřstěnném soklu, jehož přední strana je dekorovaná erbem rodu Vrtbů. V 1902 zde byla přidána plaketa o vzniku statue a následně o jejím transferu z původní lokality. Zadní stěna soklu nese erb Marie Anny rozené z Klenové. Zbylé stěny jsou dekorovány rokajovými kartušemi.⁹⁴ Tělo pokořeného draka se nachází ve spodní části sousoší. Mýtický netvor leží naznak, v posledních momentech života se snaží zatnout drápy do těla jezdcova koně, ale ve chřtánu má již Jiřího kopí. Tělo oře je vyvedeno do detailů, viditelné jsou jeho napjaté žíly, které soše dodávají prvek energičnosti. Na koňské hlavě jsou pak dominantními prvky nozdry a hřívá, jež na pozorovatele

⁹¹ SCHIEBL, Jaroslav. *Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádlivce. Díl III.* 1. vyd. Plzeň: Vlastivědné knihkupectví a nakladatelství Marie Lábkové, 1934, s. 96

⁹² SCHIEBL, Jaroslav. *Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádlivce. Díl III.* 1. vyd. Plzeň: Vlastivědné knihkupectví a nakladatelství Marie Lábkové, 1934, s. 97.

⁹³ Tamtéž, s. 98.

⁹⁴ KOVAŘÍK, Viktor. *Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách.* Vyd. 1. [Plzeň]: Plzeňský kraj, 2006, s. 155.

působí velmi realistickým dojmem.⁹⁵ Postava sv. Jiří je robustní, oděná v brnění římského vojáka (ostatně i výraz v obličejí se podobá římským mučedníkům, které sochař vyvedl v Poříčí nad Sázavou). Světcův plášť padá od pravého ramene dolů až boku koně.⁹⁶ Pohled na takovou drapérii je ohromující. Lazar Widemann propracoval sochu do největších detailů a právem ji lze označit jako mistrovské dílo. Za zmínku stojí i detail na sandálech, s příznačnou mašlí na nártu. Stejnou mašli lze zpozorovat i na soše sv. Judy Tadeáše, jenž se nachází na Saském mostě v Plzni.⁹⁷

Socha byla zhotovena z pískovce a zdobena kovovými doplňky. Pískovec bohužel snáze podléhá přírodním vlivům. Jak již bylo zmíněno, v roce 1902 byla socha přenesena ze svého původního místa (od vjezdu do hospodářského dvora nedaleko tehdy ještě existujícího rybníka) do areálu čestného nádvoří křimického zámku. Podle archivních dokumentů byla již tehdy opravována. Od 70. let 20. st. sochu obklopuje dřevěné bednění, jehož cílem je zabránit dalšímu poničení.⁹⁸ Ačkoli takový zásah má své opodstatnění z hlediska konzervačních postupů, na oko působí nelichotivě, degraduje pohled na celé čestné nádvoří a mimo jiné znemožňuje pozorovateli cokoli vidět.

5.5.2 Zásahy na sousoší

Podle výzkumu Viktora Kovaříka je z historických pramenů doloženo, že první záchranné akce na monumentální svatojiřské soše proběhly roku 1902, kdy byla socha přesunuta. Poté roku 1951 proběhly restaurátorské zásahy rukou akademického sochaře Rudolfa Kabeše z Tábora. Tehdy byla statue očištěna, některá místa, kde byly trhliny způsobené (nejen) přírodními vlivy, byla doplněna umělým kamenem. Restaurátor také domodeloval levou dolní končetinu světce, a to od holeně. Též domodeloval Jiřího levé chodidlo.⁹⁹ Tyto repliky ale byly zhotoveny z jemnozrného pískovce, který se od původního materiálu liší co do barvy i struktury.¹⁰⁰ Od té doby ale památka opět jen degradovala, vlivem událostí po 2. světové válce, kdy došlo k vyvlastnění zámku, se

⁹⁵ KOVAŘÍK, Viktor. Křimice. Jezdecká statue sv. Jiří v boji s drakem [online]. 2003-2015 [cit 21.3.2016]. Dostupné z <www.brno.npu.cz/barokni-socha/statue/vypis/detail/193/>.

⁹⁶ KOVAŘÍK, Viktor. Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách. Vyd. 1. [Plzeň]: Plzeňský kraj, 2006, s. 155

⁹⁷ KOVAŘÍK, Viktor. Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách. Vyd. 1. [Plzeň]: Plzeňský kraj, 2006, s. 155.

⁹⁸ Tamtéž, s. 154.

⁹⁹ KOVAŘÍK, Viktor. Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách. Vyd. 1. [Plzeň]: Plzeňský kraj, 2006, s. 154.

¹⁰⁰ Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Plzeň, restaurátorská zpráva, č. 2211.

nikdo o sochu významně nezajímal, ačkoli je dle Národního památkového ústavu evidovaná jako kulturní památka ode dne 3. 5. 1958 (jako součást zámku) pod evidenčním číslem 38126/4-1349.¹⁰¹

Významnějších zásahů se statue dočkala až v 70. letech minulého století, kdy byla konzervátory obestavěna dřevěným bedněním, jehož účelem je ochránit památku před kontaktem s vodou (ať již ve formě deště či tenkého vodního filmu v podobě mlhy) a následným zvětráváním. Statue byla také přetřena hustou disperzní barvou. Tento nátěr měl za cíl zamezit paropropustným vlastnostem kamene, bohužel ale také se vlivem tohoto nátěru urychlil proces eroze kovových prvků sousoší.¹⁰²

Z restaurátorské zprávy památkového ústavu je patrné, že ačkoli bednění zbudované nad objektem uchránilo památku před stykem s vodou, sněhem a dalšími nálety, uzavření a nedostatečně řešení provětrání vytvořilo vně bednění specifické mikroklima. Vlhkost, která se v soše nahromadila, neměla možnost se odvětrat.¹⁰³ Konzervátorský zásah, který se jevil jako optimální řešení situace, přispěl k současnému havarijnímu stavu statue. Proto se v mnoha místech kámen drolí a postrádá soudržnost.

Akademický malíř Jaroslav Šindelář ve své zprávě také zmiňuje, že socha byla v předešlých restaurátorských zásazích „...doplněna cementovými vysprávkami, odlišné barevnosti a struktury. Takto ošetřená místa byla sice pevná, ale v místě styku cementové vysprávky s původním kamenem se ukazovaly trhliny způsobené odlišnými fyzikálními vlastnostmi.“¹⁰⁴ Disperzní nátěr, kterým byla socha v 50. letech opatřena, vytvořil na povrchu pevnou vrstvu, ale kámen pod ní naprosto ztratil soudržnost. Restaurátor též podotýká, že v mnohých místech socha zcela ztratila svůj tvar.¹⁰⁵ Výrazné poškození je znatelné i na kovových prvcích sochy.¹⁰⁶ Oxidovaný kov odlišně reaguje v kombinaci s fyzikálními vlastnostmi kamene, který v kombinaci s kondenzovanou vodou měl za následek zánik pravého zápěstí a (již dříve opravované) čelisti draka.¹⁰⁷ Ze všech těchto poznatků je patrné, že socha je ve velice havarijním stavu a je tedy nezbytně nutné zahájit kroky významnějšího rozsahu pro její zachování.

¹⁰¹ Národní památkový ústav. *MonumNet* [online]. 2003-2015 [cit. 23.3.2016]. Dostupné z: <<http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>>.

¹⁰² Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Plzeň, restaurátorská zpráva, č. 2211.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Například kopí, kterým světec probodává draka, dále pak jeho šavle či postroj na koni.

¹⁰⁷ Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Plzeň, restaurátorská zpráva, č. 2211.

Roku 2006 bylo akademickým malířem Šindelářem zahájeno havarijní zajištění statue. Restaurátorské práce čítaly zpevnění nejvíce narušených míst sochy chemickým prostředkem, čímž se docílilo fixace povrchu kamene, což byl prvotní předpoklad jakýchkoli dalších prací. Dále byla očištěna a zbavena dřívějšího disperzního nátěru pomocí vysokotlaké vodní páry a ručními silonovými kartáčky, což se restaurátorovi podařilo zhruba ze 70 % povrchu kamene. Odložené části statue byly uschovány. Uvolněné části restaurátor po domluvě zafixoval, aby se stabilizoval jejich stav. Výše zmíněné hluboké trhliny v kameni byly injektovány, čímž se docílilo hloubkového zpevnění. Na závěr byla statue překryta bandáží z prodyšné gázy, takže se zafixoval její stav.¹⁰⁸

Závěrem zprávy bylo doporučeno ponechat dřevěné bednění na sousoší, aby nedocházelo vystavení památky povětrnostním vlivům. Nejdůležitější poznámkou ale byl fakt, že vzhledem k unikátnosti sochy (dle některých pramenů se jedná o největší jezdeckou statui na území České republiky), byla rehabilitace objektu navržena na začlenění do Programu záchrany architektonického dědictví financovaného státem.¹⁰⁹ Finance, které jsou nezbytně zapotřebí na všechny zákroky, jejichž cílem by bylo uvedení statue do původního stavu, památkáři odhadli v řádech milionů korun. Není proto divu, že do dnešního dne nebyly práce na soše zahájeny.

5.5.3 Možnosti do budoucna

Aby zůstala statue zachována, je nezbytně nutné co nejdříve začít s restaurováním památky. Největší problém ale působí rozsáhlá poškození a nemalá finanční náročnost na jejich opravy. Socha je v soukromém vlastnictví (stejně jako zámek a některé další památky nacházející se v památkové zóně Křimic), majitel v rámci svých možností investuje finanční prostředky na záchranu kulturního dědictví, bohužel jsou nedostačující. Nejdůležitějším krokem je získat dostatečný obnos, který by pokryl náklady spojené s restaurátorskými pracemi.

S podivem nebyla památka zařazena ani jednou na seznam objektů čerpající příspěvky v rámci Programu záchrany architektonického dědictví, a to od roku 2009 do současnosti.¹¹⁰ Získání příspěvku na ochranu formou dotace, ať už krajské či státní, je

¹⁰⁸ Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Plzeň, restaurátorská zpráva, č. 2211.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Ministerstvo kultury České republiky. Program záchrany architektonického dědictví [online]. 2016 [cit. 25.3.2016]. Dostupné z: <www.mkcr.cz/cz...program-zachrany-architektonickeho-dedictvi-430/>.

elementární krok. Nutno dodat, že záchranné práce by bylo zcela nemožné provést všechny najednou. Etapizování práce by s sebou neslo i rozprostření nákladů, a tím pádem jejich snazší získání. Prostředky na záchranu památky by bylo možné získat také prostřednictvím veřejné sbírky. V současné době vzniká mnoho iniciativ, které pomáhají udržet paměť krajiny. Tato varianta by byla ale velmi náročná z hlediska byrokracie a získaný objem peněz by nepokryl ani zlomek z celkových nákladů.

Zachování uměleckého díla takové hodnoty by přitom přineslo vícero užitků. Prvním, a také nejdůležitějším, je zachování památky pro další generace. Památka je nedělitelnou součástí kulturní krajiny, má svou hodnotu uměleckou i historickou. Dalším přínosem kompletní opravy by bylo zatraktivnění prostředí, v němž se nachází. V kombinaci s upraveným okolím by statue takového formátu jistě zvýšila turistický ruch v dané oblasti (a i přilehlém okolí), což by vedlo k většímu toku peněz. V tomto ohledu má daná lokalita velký potenciál. Avšak zásahy do okolí nejsou to jediné, co by bylo zapotřebí. Mnoho místních obyvatel postupně zapomnělo, jak socha vypadá, někteří (zejména mladší generace) o její existenci ani nevědí. „Vzdálenějších“ obyvatel, například z Plzně, už vůbec nemají ponětí o tom, že v Křimicích statue takového formátu existuje. Proto je nezbytná propagace památky. S dobře investovanými prostředky do marketingu, by statue docílila větší popularity, a bylo by tak snazší získat potřebné finanční prostředky pro její údržbu.

6 Závěr

Cílem práce bylo zmapovat problematiku obnovy drobných památek v kontextu kulturní krajiny. Na základě zjištěných skutečností autorka dospěla k několika poznatkům.

Na poli teorie stále chybí ucelené poznatky týkající se specifík obnovy drobných památek. Ze strany jednotlivých typů takových objektů pak schází ucelené systematické zpracování, jež by obohatilo vědeckou obec i širokou veřejnost o významech jednotlivých památek (v současné době se toho podařilo pouze u smírčích křížů). Ačkoli je k dispozici široká škála sborníků z různých konferencí týkajících se obnovy drobných památek, obvykle se jedná o případové studie. Širší teoretická základna by vedla ke snazšímu uchopení tématu.

Analýzy vybraných památek in situ vedla ke zjištění několika poznatků. Řeznická Boží muka v Bolevci nejsou doložena historickými poznatky. Smírčí kříž je v historických pramenech taktéž nedohledatelný. Na původní příčinu jejich existence se lze odkazovat pouze díky lidové slovesnosti. Časové začlenění obou památek je možné pouze na základě provedení objektů a aplikací vědeckých metod. Zmínky o těchto objektech jsou v literatuře (pouze v náznamech) patrné již od začátku 20. st. Ačkoli jsou obě památky součástí frekventované turistické stezky, a současně jsou obě památky evidované jako kulturní památky, pravděpodobně by obě zanikly, pokud by jejich obnovu neiniciovalo Sdružení boleveckých rodáků. Jen díky jejich podnětu došlo k restaurování Božích muk a vytvoření repliky křížového kamene. V tomto případě je patrný vliv poučené veřejnosti na národní instituci. Otázkou ovšem zůstává, proč se o obnovu nezajímalo samo město, z pozice vlastníka památky, který je dle zákona povinován pečovat o kulturní dědictví.

Druhým studovaným objektem byla jezdecká socha sv. Jiří, v literatuře označovaná jako největší jezdecká statue v České republice. Původ sochy (včetně autora a donátora) je doložen historickými dokumenty, a mimo jiné také informační deskou osazenou na podstavci statue (ač datace na ní je zavádějící). Dle doložených pramenů se socha ode dne zhotovení původně nacházela na křimické návsi, do areálu křimického zámku byla přenesena až o více jak 150 let později. Socha je evidovaná jako kulturní památka, avšak v současné době se nachází v havarijním stavu. Konzervátorské ani restaurátorské zásahy doposud nebyly dostačující. Momentálně je socha ukrytá pod bedněním, takže je veřejnosti zcela nepřístupná. Největší problém v její obnově

spočívá ve finanční náročnosti potřebných zásahů (náklady se odhadují v řádech milionů korun). Pokrytí všech nákladů z vlastních prostředků majitele je nereálné.

Finanční náročnost péče o drobné památky je pravděpodobně největší překážkou při obnově. Tyto památky nemají příliš velkou šanci vydělat si na vlastní provoz samy, a v očích široké veřejnosti jsou výdaje na obnovu vnímány více jako přítěž, než jako zdroj potenciálního bohatství. A přitom jsou to drobné památky, které se staly součástí běžného života a silnou stránkou české krajiny.

I přes mnohé negativní postoje k památkám in situ ze strany široké veřejnosti, existují jedinci, kterým osud těchto objektů není lhostejný, a kteří se rozhodli něco změnit. Díky nim je patrný jistý posun ve smýšlení o drobných památkách jako o součásti kulturní krajiny dotvářející genia loci, což nepochybně zvyšuje šanci takových objektů na zachování pro další generace.

7 Seznam použitých zdrojů

E-mailová korespondence s Františkem Kabátem, členem Sdružení boleveckých rodáků ze dne 28. 10. 2015 [on-line].

Informační cedule u zastavení č. 8 na Sigmondově stezce

Archivní prameny

Archiv města Plzně, kronika obce Bolevce do roku 1940, inv. č. 32 281.

Archiv města Plzně, Obecní kronika Křimic, inv. č. 33 032.

Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Plzni, Havarijní zajištění sochy sv. Jiří na čestném dvoře zámku v Křimicích, restaurátorská zpráva č. 2211.

Publikovaná literatura

BELISOVÁ, Natalie, ed. *Chraňte památky...půjčte jim na zimu svetr: sborník příspěvků semináře věnovaného obnově drobných památek v krajině: Děčín 2008*. Krásná Lípa: Správa Národního parku České Švýcarsko, 2008. 174 s. ISBN 978-80-254-3362-1.

BĚLOHRADSKÝ, René, BELISOVÁ, Natalie a BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0.

BORSÍK, Josef, VÍT, Jaroslav. *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: výběr z přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 – 1998*. Vyd.1. Aš: Muzeum Aš, 1999.

FOUD, Karel a KAREL, Tomáš. *Lidová architektura: město Plzeň*. V Plzni: Památkový ústav, 1998. 115 s. ISBN 80-85035-08-1.

HÁJEK, Tomáš a BUKAČOVÁ, Irena. *Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci)*. [Lomnice nad Popelkou]: Studio JB, 2001. 137 s. Krajina domova; sv. 1. ISBN 80-900903-9-7.

HÁJEK, Tomáš. *Zánik a vznik památkových péčí: filozofie památkové péče*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2005. 197 s. ISBN 80-86328-71-6.

HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. 50 s. ISBN 978-80-7395-716-2.

HRUBÝ, Petr, ALTOVÁ, Eva a KADLEC, Antonín. *Metodika dokumentace drobných památek: certifikovaná metodika*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem, 2015. 104 stran. Odborné a metodické publikace; svazek 74. ISBN 978-80-85036-57-2.

KOVAŘÍK, Viktor. *Sochař Lazar Widemann (1697-1769) a jeho dílo v západních Čechách*. Vyd. 1. [Plzeň]: Plzeňský kraj, 2006. 277 s. ISBN 80-239-7119-0.

KUPKA, J. *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010, 179 s. ISBN: 978-80-01-04653-1.

LÁBEK, Ladislav. *Křimice*. Plzeň: Kroužek přátel starožitnictví, 1913.

PETRÍKOVÁ, Olga. *Legislativní analýza právních předpisů v oblasti památkové péče*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. 177 s. ISBN 978-80-7395-741-4.

PLICKA, Ivan, ed. et al. *Tvář naší země - krajina domova. (2), Krajina jako kulturní prostor*. Vyd. 1. Lomnice nad Popelkou: Jaroslav Bárta, Studio JB pro Českou komoru architektů, ©2001. 82 s. ISBN 80-86512-03-7.

RIEGL, Alois, HLOBIL, Ivo a KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003. 172 s. ISBN 80-86234-34-7.

SÁDLO, Jiří. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Malá Skála, 2005. 247 s. ISBN 80-86776-02-6.

SCHIEBL, Jaroslav. *Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádlivce. Díl III.* 1. vyd. Plzeň: Vlastivědné knihkupectví a nakladatelství Marie Lábkové, 1934. 161 s.

SKALÍKOVÁ, Kateřina et al. *Obnova drobných památek.* 1. vyd. Opava: Za Opavu, 2012. 98 s. ISBN 978-80-905039-0-8.

ŠTOGROVÁ, Jarmila, ed. *Kaplička na návsi, křížek v polích: almanach konference Místní komunita a drobné památky: [Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě]: Česká Lípa 13. -14. 5. 2006.* Česká Lípa: Drobné památky severních Čech, 2006. 143 s. ISBN 80-239-7306-1.

TYKAL, Roman, ed. et al. *Pod Zelenou horou: vlastivědný sborník jižního Plzeňska.* Měčín: Městský úřad, 2005. ISSN 1802-8594.

VÍT, Jaroslav, ed. a kol. *Kamenné kříže Čech a Moravy: sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: [katalog dodatků - 300 nových křížů].* Aš: Muzeum Aš, 2007. 204 s., 16, 16 s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-254-1254-1.

WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy.* Praha: Argo, 1997, 391 s. ISBN: 80-7203-157-0.

Internetové zdroje

Akademie věd České republiky. Český lid: Etnologický časopis [online]. 2014-09-04 [cit. 6.4.2015]. Dostupné z <<http://ceskylid.avcr.cz/index.php/ceskylid>>.

BACHMANOVÁ, Šárka. Křížový kámen a boží muka "U Řezníka" v Zálužském lese [online]. 3.9.2010 [cit. 25.3.2016]. Dostupné z <<http://umo1.plzen.eu/zivot-v-obvodu/aktualne-z-obvodu/krizovy-kamen-a-bozi-muka-u-reznika-v-zaluzskem-lese.aspx>>.

Institut pro památky a kulturu, ops. *Program 16. Udržování a obnova kulturního dědictví venkova* [online]. 2016 [cit. 5. 4. 2016]. Dostupné z: <www.propamatky.info/cs/financovani/cela-cr/dotace/program-16-udrzovani-a-obnova-kulturniho-ded/954/>.

KOVAŘÍK, Viktor. Křimice. Jezdecká statue sv. Jiří v boji s drakem [online]. 2003-2015 [cit. 21.3.2016]. Dostupné z <www.brno.npu.cz/barokni-socha/statue/vypis/detail/193/>.

Ministerstvo kultury České republiky. *Činnost památkové inspekce* [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=56>>.

Ministerstvo kultury České republiky. *Památková péče v ČR* [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/odbor-pamatkove-pece/pamatkova-pece-v-cr-18035/>.

Ministerstvo kultury České republiky. Program záchrany architektonického dědictví [online]. 2016 [cit. 25.3.2016]. Dostupné z: <www.mkcr.cz/cz...program-zachrany-architektonickeho-dedictvi-430/>.

Ministerstvo kultury České republiky. Působnost ministerstva [online]. 2007 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=36>>.

Národní památkový ústav. *MonumNet* [online]. 2003-2015 [cit. 23.3.2016]. Dostupné z: <<http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>>.

UNESCO World Heritage Centre. *Report of the Expert Group on Cultural Landscapes La Petite Pierre (France) 24-26 October 1992*. 1992 [cit. 13.2.2016]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/archive/pierre92.htm>.

8 Resumé

This thesis is focused on the problems and challenges of restoration of small monuments in the cultural landscape. It consists of two main parts: theoretical introduction in the field of cultural heritage care and empiric part, which focuses on restoration of the specific monuments in Pilsen.

Transformation of public opinion regarding small monuments caused shift towards increased interest in the field of preservation of such objects for next generations. Most of the impulses for restoration come from civic initiatives since state institutions' attitude is not adequate and the funding is not sufficient.

The research has shown lack of general theoretical basics and foundations in academic and professional literature, which would cover mentioned field as a whole. Systematic processing and cataloging of the types of small monuments is inadequate. Empiric research has shown that modern society acknowledges the value of small monuments in cultural landscape, but is far from complete understanding and appreciation of the uniqueness of the Czech cultural landscape.

9 Obrazová příloha

Obr. 1: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku (Zdroj: vlastní foto, 2015).....	i
Obr. 2: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku, pohled pod bedněním (Zdroj: vlastní foto, 2015).....	i
Obr. 3: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku, pohled pod bedněním (Zdroj: vlastní foto, 2015).....	ii
Obr. 4: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku, pohled na osazenou informační desku (Zdroj: vlastní foto, 2015).....	ii
Obr. 5: Pohled na křimické čestné nádvoří, foto kolem roku 1913 (Zdroj: Ladislav Lábek, 1913).....	iii
Obr. 6: Pohled na sochu sv. Jiří na návsi před přenesením a opravou, foto kolem roku 1900 (Zdroj: Ladislav Lábek, 1913).....	iii
Obr. 7: Torzo Božích muk v Bolevci, foto z roku 2009 (Zdroj: http://www.drobnepamatky.cz/node/1251).....	iv
Obr. 8: Boží muka a křížový kámen v Bolevci, současný stav (Zdroj: vlastní foto, 2015).....	iv
Obr. 9: Detailní pohled na petroglyf na podstavci Božích muk (Zdroj: vlastní foto, 2015).....	v

Obr. 1: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku (Zdroj: vlastní foto, 2015)

Obr. 2: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku, pohled pod bedněním (Zdroj: vlastní foto, 2015)

Obr. 3: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku, pohled pod bedněním (Zdroj: vlastní foto, 2015)

Obr. 4: Současný stav statue sv. Jiří v areálu křimického zámku, pohled na osazenou informační desku (Zdroj: vlastní foto, 2015)

Obr. 5: Pohled na křimické čestné nádvoří, foto kolem roku 1913 (Zdroj: Ladislav Lábek, 1913)

Obr. 6: Pohled na sochu sv. Jiří na návsi před přenesením a opravou, foto kolem roku 1900 (Zdroj: Ladislav Lábek, 1913)

Obr. 7: Torzo Božích muk v Bolevci, foto z roku 2009 (Zdroj: <http://www.drobnepamatky.cz/node/1251>)

Obr. 8: Boží muka a křížový kámen v Bolevci, současný stav (Zdroj: vlastní foto, 2015)

Obr. 9: Detailní pohled na petroglyf na podstavci Božích muk (Zdroj: vlastní foto, 2015)